

УДК 342.951

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНАМИ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ ОТРИМАННЯ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДІТЬМИ-СИРОТАМИ Й ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Ірина ВОРОНЕЦЬКА,

аспірант

Інституту права імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом

SUMMARY

The function of the bodies of care and guardianship is seen in the context of creation favorable conditions for provision equal access to full secondary education for orphans and deprived children. Work of service for children in this direction, in particular. Legal regulations are mentioned, including the educational reform. That is the possibilities of implementing inclusive education for disabled children who are orphans and deprived. The author has made the analysis of legislation of the researched sphere. Recommendations were given towards the changes of some positions, to improve the work of Guardianship and Custody authorities.

Key words: bodies of care and guardianship, orphans, deprived children, education, provision.

АНОТАЦІЯ

У контексті створення сприятливих умов для забезпечення рівного доступу до отримання повної загальної освіти дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, розглядається діяльність органів опіки та піклування, зокрема робота в цьому напрямі служб у справах дітей. Зазначаються особливості правового регулювання з урахуванням реформування системи освіти, а саме: можливості запровадження інклюзивного навчання для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які є інвалідами. Проаналізовано законодавство в досліджуваній сфері, надано рекомендації щодо змін окремих його положень з метою вдосконалення діяльності органів опіки та піклування.

Ключові слова: органи опіки та піклування, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, освіта, забезпечення.

Постановка проблеми. Однією з передумов успішного розвитку будь-якої держави є розроблення й забезпечення виконання правових, політичних, економічних, соціальних стандартів, які відповідають потребам часу і створюють найкращі умови для життя людини. Серед пріоритетів високорозвинених держав є розвиток інтелектуального потенціалу нації через створення ефективної безперервної системи освіти. Забезпечення органами державної влади умов для здобуття та отримання повної загальної освіти є їх важливим завданням у зв'язку зі зростанням попиту в сучасному світі на високоосвічених людей, які в умовах глобальних криз, катаклізмів, екологічних проблем змогли б продуктивно та ефективно розвивати різні сфери життя, долаючи негативні тенденції, що склалися.

Концепцією Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки [1] визначено соціальну підтримку молоді одним із пріоритетів державної політики. Серед проблем, які потребують розв'язання, у тому числі низька якість загальної середньої освіти молоді. Необхідно долати й наближати умови отримання повної загальної середньої освіти до тих меж, які б робили випускників навчальних закладів конкурентоспроможними під час вступу до вищих навчальних закладів не лише в нашій країні, а й за кордоном. При цьому випускникам інтернатних закладів доволі часто складно продовжити навчання навіть у межах України.

Ураховуючи міжнародні стандарти у сфері прав дитини, можемо констатувати, що в Україні продовжується процес забезпечення якісною освітою дітей з особливими освітніми потребами через упровадження інклюзивного навчання. А серед дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, їх значна кількість, що в бага-

тьох випадках і стало причиною відмови від них рідних батьків.

Актуальність теми зумовлюється необхідністю створення рівних умов для доступу кожної дитини до високоякісної освіти, визначених Загальнодержавною програмою «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року» [2]. Держава Україна взяла на себе зобов'язання гарантувати отримання загальної середньої освіти всіма громадянами. Органи опіки та піклування покликані забезпечити реалізацію права на освіту й обов'язкове її отримання найбільш вразливими категоріями населення – дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування.

Мета статті – проаналізувати особливості отримання дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, загальної середньої освіти, указати на проблеми й можливі шляхи їх подолання; з'ясувати роль органів опіки та піклування в забезпеченні ними умов для отримання загальної середньої освіти дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування; визначити дієвий механізм їх допомоги зазначеним категоріям осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання адміністративно-правового забезпечення прав і свобод дітей, діяльності органів, покликаних захищати їхні права, відображено у працях вітчизняних і зарубіжних учених-науковців: В.Б. Авер'янова, Д.С. Андрєєвої, І.В. Арістової, О.М. Бандурки, В.Т. Білоус, Н.С. Борисової, О.В. Буцько, І.П. Голосниченка, Р.А. Калужного, Т.Г. Корж-Ікаєвої, О.В. Максименко, О.Ю. Таїбової та ін. Зокрема, І.В. Ченбай були визначені підходи щодо вдосконалення діяльності органів державної влади, які забезпечують захист прав дітей. Адміністративно-правове забезпечення права громадян на освіту ґрунтовно досліджували Н.С. Ракшою.

Деякі питання соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, розглядали вчені й фахівці: В.В. Андрійв, Н.Б. Болотіна, В.Я. Бурак, В.А. Варивдін, Л.С. Волинець, К.В. Добромислов, О.І. Карпенко, Н.Ю. Максимова, О.С. Мачульська, В.Ю. Москалюк, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, С.М. Синчук, Є.Г. Тучкова. Окремі соціально-педагогічні аспекти навчання та виховання дітей в інтернатних закладах розкривали науковці: В.П. Вугрич, В.М. Галузинський, Л.В. Канишевська й інші. Серед останніх наукових розробок із питань інклюзивної освіти – дослідження адміністративно-правових засад упровадження інклюзивної освіти в Україні, яке проводилося вченою Л.І. Миськів.

Щодо діяльності органів опіки та піклування в питанні забезпечення ними умов для отримання повної загальної середньої освіти дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, окремого наукового дослідження не проводилося.

Однією із засад державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, є створення належних умов для їх фізичного, інтелектуального та духовного розвитку, підготовка дітей до самостійного життя; забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала потребам і бажанням особистості дитини та запитам ринку праці. Погоджуємось із Н.С. Ракшою, яка переконана, що високий рівень освіченості населення є важливим чинником, що позитивно впливає на створення сприятливих умов для повної реалізації прав і свобод людини та громадянина. Саме сьогодні освіта може стати тим міцним стрижнем, що дасть Україні змогу здолати тривалу кризу і приєднатися до сучасних найбільш розвинутих держав, тому діяльність усієї держави спрямовується на практичну реалізацію права громадян на освіту [3, с. 7]. Слушною є думка професора О.В. Вишневого, який зазначав, що освіта покликана системно навчати свободи, призвичаювати дитину до життя в умовах свободи й повної відповідальності за свої рішення та вчинки [4, с. 2].

Аналізуючи особливості діяльності органів опіки та піклування щодо питання забезпечення отримання повної загальної освіти дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, з'ясуємо сутність поняття «адміністративно-правове забезпечення». З огляду на існування різних підходів до розкриття змісту зазначеного поняття, на нашу думку, найбільш доцільним є трактування О.М. Дручек, яка, керуючись науковими дослідженнями Ю.Ф. Кравченка, Я.В. Лазура й інших, зазначає, що «адміністративно-правове забезпечення – це здійснюване державою за допомогою спеціального механізму упорядкування суспільних відносин їх юридичне закріплення, охорона, реалізація і розвиток» [5, с. 125]. Головними ознаками адміністративно-правового забезпечення прав і свобод неповнолітніх ученою-науковцем Т.Г. Корж-Ікаєвою визначалися такі: 1) сукупність адміністративно-правових заходів і засобів; 2) система гарантій, спрямованих на створення ефективних умов забезпечення прав і свобод неповнолітніх; 3) створення відповідних умов для реалізації прав і свобод неповнолітніх, їх охорону, захист і відновлення; 4) регулювання чинних прав, свобод і законних інтересів переважно нормами конституційного та адміністративного права [6, с. 10]. Отже, урахувавши наявні підходи в тлумаченні науковцями змісту поняття «адміністративно-правове забезпечення», визначимо його сутність стосовно діяльності досліджуваних у статті органів. Адміністративно-правове забезпечення органів опіки та піклування у сфері освіти – це комплекс заходів, які здійснюються органами опіки та піклування відповідно до чинних нормативно-правових актів у межах їхньої

компетенції, з метою створення належних умов для отримання повної загальної освіти дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, захисту їхніх прав та інтересів, усунення перешкод при реалізації права на освіту й виконання обов'язку – здобуття загальної середньої освіти, відновлення порушених прав у тому числі через сприяння притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

Постановою Кабінету Міністрів «Питання діяльності органів опіки і піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24.09.2008 № 866 [7] органами опіки та піклування в Україні визначаються районні, районні в містах Києві та Севастополі державні адміністрації, виконавчі комітети міських, районних у містах, сільських, селищних рад. А безпосереднє ведення справ і координація діяльності щодо захисту прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на служби у справах дітей районних, районних у містах Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах рад. У сільській місцевості (селищах і селах) питаннями опіки та піклування відіають виконавчі комітети сільських і селищних рад. Отже, служби у справах дітей безпосередньо вирішують питання забезпечення прав і їх захисту щодо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Здійснюючи свою діяльність у питаннях забезпечення отримання освіти, органи опіки та піклування керуються Конвенцією ООН про права дитини, Конституцією України, Сімейним кодексом, Законами України: «Про освіту», «Про загальну середню освіту» – й іншими правовими актами.

З метою уникнення порушень при отриманні освіти дітьми шкільного віку, органи опіки та піклування проводять адміністративно-примусові запобіжні заходи. Так, наприклад, службою у справах дітей Рахівської райдержадміністрації Львівської області постійно здійснюються рейди (часто спільно з відділом освіти райдержадміністрації та працівниками загальноосвітніх шкіл, шкіл-інтернатів) «Вулиця», «Вокзал» для виявлення дітей, які під час уроків перебувають за межами навчальних закладів. З метою профілактики правопорушень, у тому числі злочинів, працівниками служби у справах дітей проводяться лекції для учнів. А для вироблення відповідального ставлення батьків до виконання обов'язків щодо належного виховання дітей і недопущення жорстокого поводження з ними проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота, як правило, під час батьківських зборів [8]. Науковці Н.С. Ракша та Г.О. Червоненко перераховані заходи відносили до так званої соціальної профілактики, які могли бути примусові й непримусові [9, с. 137]. Такі заходи можна також назвати як обов'язкові та добровільні.

Проаналізувавши діяльність окремих служб у справах дитини, можна зробити висновок, що у своїх звітах про виконану роботу вони не завжди зазначають інформацію стосовно реалізації ними завдань щодо освіти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Така розрізнена діяльність органів опіки та піклування не надає можливості об'єктивно оцінити ступінь проблем, які виникають при отриманні освіти дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, та ефективно визначити шляхи їх вирішення. Але, не здійснюючи вищезазначені заходи й не вказуючи про них, нормативні приписи державній службовці не порушують, оскільки Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [10] у статті 11 абз. 4 зазначено, що органи опіки та піклування мають право перевіряти умови влаштування, утримання, виховання, навчання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Отже, указана норма не покладає на органи опіки та піклування здійснювати свої повноваження обов'язково, тому, зважаючи на важливість здобуття належного рівня освіти, уважаємо необхідним вищезазначену норму прописати не як право, а як обов'язок органів опіки та піклування. Доцільно словосполучення «органи опіки мають право» замінити на «органи опіки та піклування здійснюють перевірку...». Це надасть можливість створити більш дієвий механізм забезпечення умов для отримання повної загальної освіти дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, з боку органів опіки та піклування. Також дасть змогу уникнути ситуацій, коли діяльність служб у справах дітей у сфері освіти визначається виключно їх власною пріоритетністю.

Отже, з урахуванням вищенаведеного органи опіки та піклування (служби у справах дітей), ведучи облік дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, повинні кожні 6 місяців в обов'язковому порядку отримувати інформацію в органах управління освітою про відвідування занять у успішність навчання їхніми підопічними. А також самостійно періодично (раз на 3 місяці, а в разі необхідності – частіше) здійснюватися перевірки (рейди) навчальних закладів, де здобувають освіту діти-сироти й діти, позбавлені батьківського піклування.

Варто зазначити, що дієве та ефективне адміністративно-правове забезпечення органами опіки та піклування отримання освіти дітьми сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, можливе тільки в спільній співпраці з іншими органами, організаціями та установами. Зокрема, мова йде про органи управління освітою й заклади, які надають навчально-виховні послуги.

Законом України «Про загальну середню освіту» (п. 5 ст. 6) [11] визначається, що відповідальність за здобуття повної загальної освіти дітьми, позбавленими батьківського піклування, покладається на осіб, які замінюють батьків, або на навчальні заклади, де виховуються такі діти. Але частина дітей і залишається без батьківського нагляду через недбале виконання ними своїх обов'язків. Серед причин такого ставлення до своїх дітей є зловживання батьками алкоголем, наркотиками, жорстоке поводження, відсутність морально-етичного розуміння в необхідності належного їх виховання. Досить часто такі діти не мають базових знань і не в змозі рівноцінно навчатися зі своїми ровесниками. Тому для них потрібно проводити індивідуальні заняття за шкільною програмою, щоб надалі вони розуміли зміст навчального матеріалу і якісно його опанували.

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» [11], батьки або особи, які їх замінюють, мають право вибирати заклади та форми навчання для неповнолітніх дітей. І якщо в дітей, які мають батьків, такий вибір залишається, оскільки сьогодні створені й діють багато спеціалізованих шкіл (із поглибленим вивченням іноземних мов, математики, правознавства тощо), гімназій, ліцеїв, то в дітей-сиріт і дітей без батьківського піклування його наявність залишається мінімальною. Органами опіки та піклування такі діти направляються в спеціальні заклади, як правило, за принципом територіальності.

Серед засад державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, визначених Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [10] (ст. 3), указується на необхідність забезпечення вільним вибором сфери професійної діяльності, яка б оптимально відповідала їхнім потребам, бажанням і запитам ринку праці. Проте, незважаючи на збільшення останніми роками в Україні кількості дітей-сиріт і дітей, позбавлених

батьківського піклування, яким забезпечені різні форми сімейного влаштування, усе ще залишаються діти, які перебувають в інтернатних закладах. І, як правило, особливого вибору щодо профільності навчання в них немає. Закінчують здобуття повної загальної освіти переважно в професійно-технічних училищах, із якими налагоджені зв'язки в керівництва інтернатів і в яких буде можливість отримати хоча б тимчасове житло в гуртожитку.

Для надання допомоги в оволодінні професійними навичками та сприяння адаптації дітей розроблений і затверджений Примірний галузевий стандарт надання соціальних послуг з соціальної адаптації учнів та випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа [12]. Після закінчення інтернатних закладів для отримання професійної освіти більше ніж 90% дітей вступають у навчальні заклади різного рівня акредитації [13]. Асоціація «Амічі деї Бамбіні» у 2010 році на першому етапі проекту «Консолідація неурядових організацій та місцевих органів влади в Молдові та Україні для сприяння соціальної інтеграції випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» проводила оцінку якості надання соціальних послуг випускникам інтернатних закладів. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді здійснювали соціальний супровід випускників інтернатних закладів на час їх вступу до закладів освіти, але за умови їх особистого звернення або звернення навчального закладу, куди вступала дитина. Результати дослідження показали, що випускники з власної ініціативи до органів опіки та піклування, як правило, не звертаються. І якщо таких осіб відраховували з навчальних закладів, або вони взагалі не вступали до них, чи залишалися без роботи, то служби у справах дітей через непроінформованість могли не знати про подальшу долю таких дітей [13]. Тому органам опіки та піклування потрібно здійснювати соціальний супровід дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, до досягнення ними 23 років, а в разі необхідності й довше, не залежно від того чи буде звернення з боку зазначених осіб. За необхідності – надавати психологічну та юридичну підтримку.

Варто зазначити, що, отримуючи загальну середню освіту, кожна дитина має право залежно від своїх уподобань на додаткові заняття (спортивні, музичні, хореографічні тощо). Але відсутність гуртків, клубів секцій відповідного напрямку робить неможливим реалізацію цього права дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Тому необхідно службам у справах дітей уживати заходи для створення мережі позашкільної освіти. Адже, як показує практика, це може сприяти якійсь організації вільного часу дітей, їх зайнятості, зацікавленості, що відволікатиме юнаків і дівчат від бажання вчиняти правопорушення, займатися бродяжництвом, прогулювати заняття. Крім того, ураховуючи реформування сучасної освіти в Україні, де звертається увага на профільність навчання і створення системи освіти впродовж життя, важливим є формування вподобань і навичок у дітей і їх роль в обранні майбутньої професії.

Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [10] (ст. 22) визначено, що органи опіки та піклування забезпечують роботу щодо виявлення обдарованих дітей серед дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, сприяють їх подальшому безоплатному навчанню відповідно до їхніх здібностей. Проте на практиці виконання цієї функції досить часто є формальним, у більшості випадків залежить від наполегливості й добросовісності керівників установ, які опікуються дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими

батьківського піклування. Тому вважаємо доцільним органам опіки та піклування проводити анкетування дітей з метою визначення їхніх уподобань, отримувати інформацію від органів управління освітою й керівників інтернатних закладів про результати участі дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в учнівських олімпіадах, науково-дослідній діяльності, спортивних змаганнях, музичних та інших конкурсах. Своєчасне виявлення обдарованих дітей допоможе надати необхідну підтримку для розвитку таланту.

Дбаючи про потреби дітей з обмеженими можливостями й ураховуючи міжнародний досвід, можемо зазначити, що в Україні впроваджується концепція інклюзивної та інтегрованої освіти. Загальна кількість дітей-інвалідів щороку збільшується на 0,5 відсотка. Станом на 1 січня 2014 року сягнула показника 167 059 осіб, або 2,0 відсотка всього дитячого населення України [14]. До національної мережі загальноосвітніх закладів входить 391 школа-інтернат, де навчаються 122,5 тисячі дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку [15, с. 4]. Причому кількість дітей з особливими потребами щороку зростає, що зумовлює потребу у кваліфікованих кадрах і зростанні спеціальних (корекційних) закладів. За даними Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, лише 11% шкіл відповідають вимогам для навчання дітей з особливими потреб [16, с. 14]. У реальному житті ця цифра є ще нижчою.

Діти, котрі потребують тривалого лікування, органами опіки та піклування направляються в загальноосвітні санаторні школи-інтернати, дитячі будинки. Заняття проводяться з ними також у лікарнях, санаторіях, удома. Але забезпечення належного здобуття знань дітьми з особливими потребами та організація навчального процесу залишаються формальними, оскільки в чинному законодавстві відсутні чіткі приписи організації навчального процесу в зазначених закладах, робота педагогів не оплачується належним чином.

В Україні складається ситуація, коли найскладніше усунувити чи влаштувати до іншої сімейної форми тих дітей, які мають проблеми зі здоров'ям, особливо з психічними розладами або іншими невилковними хворобами. Тому саме така категорія дітей перебуває у школах-інтернатах. І навчання їх є особливим, із урахуванням і фізіологічного, і психічного розвитку. Воно має бути посилюючим і сприяти пристосованості дітей-інвалідів до життєвих потреб. Наприклад, вихованці школи-інтернату, що знаходиться в селі Ситківці Вінницької області, не вивчають предмети, які є в програмі загальноосвітніх шкіл. Зокрема, замість алгебри, геометрії та фізики, у них викладається один предмет під загальною назвою – математика. Для деякого з вихованців вивчення фізики може обмежуватися включенням електроприладу в розетку [17, с. 18]. Тому закриття таких шкіл має бути виваженим і доцільним, оскільки в загальноосвітніх закладах не створюються належні умови для здобуття освіти такими дітьми. Проблемним залишається питання щодо організації роботи вчителя, який доступно, на належному рівні зможе пояснити навчальний матеріал кожній дитині, адже відомо, що для деяких дітей-інвалідів потрібно приділяти більше часу, індивідуально працювати. При цьому не повинні порушуватися права та інтереси інших дітей.

Для учнів спеціалізованих шкіл (шкіл-інтернатів) для розумово відсталих дітей, які за станом здоров'я можуть оволодіти професією певного кваліфікаційного рівня, у школах із відповідною навчально-матеріальною базою відкриваються 10-ті класи з поглибленою професійною реабілітацією [18, с. 60]. Отже, з урахуванням міжнародного досвіду здійснюється спроба зробити дітей-інвалідів соціально активними, пристосованими до потреб життя.

Процес навчання дітей з обмеженими можливостями має бути поєднаним із їх лікуванням, причому його створення й забезпечення повинні мати постійний і безперервний характер, починаючи з раннього віку дітей, адже відомо, що багато хвороб, які в нашій країні вважаються складними, за кордоном успішно лікуються, а діти здобувають належну освіту й мають змогу працевлаштуватися та досягати хороших результатів. І чим вищим є інтелектуальний розвиток, рівень моральної, правової й психологічної підготовки людини, тим більша ймовірність того, що така особа зможе реалізувати себе, задовольняючи особисті потреби й одночасно приносячи користь державі через трудову, підприємницьку, благодійну чи інші види діяльності.

Органи опіки та піклування, здійснюючи діяльність у сфері освіти щодо зазначеної категорії дітей, повинні враховувати один із основних принципів, а саме: кожна дитина є індивідом, має свої особливості й уподобання, а тому створення умов для їх розкриття та розвитку має бути пріоритетом під час запровадження, здійснення чи скасування певних заходів, дій тощо.

Не повинно бути залежності від того, у повноцінній сім'ї виховувалася дитина чи перебувала в інтернатному закладі для дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування; здоровою особа є чи має певні захворювання, інвалідність.

Висновки. Отже, для реалізації права на освіту в Україні необхідний особливий підхід до навчального процесу через розроблення спеціальних загальноосвітніх програм і створення належних умов організаційно-технічного характеру. Чинна нормативно-правова база з питань отримання повної загальної освіти дітьми, які залишилися без нагляду батьків, потребує систематизації й удосконалення. А органи опіки та піклування, діяльність яких пов'язана із захистом прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, мають організувати свою роботу так, щоб були забезпечені умови для здобуття вищезазначеною категорією дітей повної загальної освіти.

Служби у справах дітей, на яких покладено завдання безпосереднього здійснення роботи з питань опіки та піклування щодо дітей, створення умов забезпечення повною загальною освітою, повинні співпрацювати не лише з іншими державними органами, а й недержавними організаціями (фондами, товариствами тощо), оскільки недержавні організації можуть профінансувати необхідні освітянські проекти чи допомогти створити належні умови для навчання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, через закупівлю необхідного навчального обладнання, підручників, додаткової літератури, техніки.

Окремим напрямом роботи кожної служби з прав дитини має бути діяльність із забезпечення доступу до загальної середньої освіти. Звіти, статистика, тенденції щодо особливостей отримання освіти дітьми-сиротами й дітьми, позбавленими батьківського піклування, надаватимуть можливість розробляти конкретні заходи для покращення та вдосконалення отримання ними освіти впродовж усього життя.

Доцільно було б створити інформаційний ресурс доступу до служб у справах дітей із можливістю отримати зворотній зв'язок з особами, які звертаються з різними проханнями чи пропозиціями. Особливо гострою є проблема інформаційного забезпечення діяльності органів опіки та піклування в сільській місцевості.

Реалізуючи концепцію інклюзивної освіти, потрібно не допускати закриття спеціалізованих закладів для дітей з обмеженими можливостями. Необхідно надати право вибору навчального закладу. Адже батьки чи керівники дитячих будинків у деяких випадках виступають проти

здобуття освіти їхніх дітей у звичайних школах, оскільки діти-інваліди можуть стикнутися з проблемою адаптації та нормального їх сприйняття з боку інших учнів.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою, і держава покликана забезпечити рівні й належні умови для її здобуття. Результатом отримання зазначеної освіти є соціальний і фізичний розвиток особистості, що стане основою для її подальшої освіти й трудової діяльності. Більшість дітей це усвідомлюють. Але відповідальність за здобуття повної загальної освіти покладається на батьків, а дітьми, позбавленими батьківського піклування, – на осіб, які їх замінюють, або навчальні заклади, де вони виховуються.

Список використаної літератури:

1. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 № 1018-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1018-2015-%D1%80>.
2. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року» : Закон України від 05.03.2009 № 1065-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1065-17>.
3. Ракша Н.С. Адміністративно-правове забезпечення права громадян на освіту : [монографія] / Н.С. Ракша. – Донецьк : ЗАТ «Редакція газети «Донбас», 2009. – 208 с.
4. Вишневський О. Про перспективи реформування середньої освіти в Україні / О. Вишневський // Права людини. Громадянська освіта. – 2015. – № 6. – С. 2–5.
5. Дручек О.М. Поняття адміністративно-правового забезпечення прав, свобод та інтересів дитини органами внутрішніх справ / О.М. Дручек // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 123-128. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.
6. Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Т.Г. Корж-Ікаєва ; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2008. – 17 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&S21FMT=fullweb&S21ALL=\(%3C.%3E%3D%D0%A5819\(4%D0%A3%D0%9A%D0%A0\)151%3C.%3E\)&FT_REQUEST=FT_PREFIX=&Z21ID=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&S21FMT=fullweb&S21ALL=(%3C.%3E%3D%D0%A5819(4%D0%A3%D0%9A%D0%A0)151%3C.%3E)&FT_REQUEST=FT_PREFIX=&Z21ID=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20).
7. Питання діяльності органів опіки і піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-п>.
8. Радехівська районна державна адміністрація. Служба у справах дітей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rrda.lviv.ua/susd.html>.
9. Ракша Н.С. Адміністративний примус у системі забезпечення права громадян на освіту як запорука національної безпеки України / Н.С. Ракша, Г.О. Червоненко // Науковий вісник. – 2012. – № 2 (1). – С. 134–14. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Documents%20and%20Settings/I/%D0%A0%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB/%D0%9F%20%D0%90%20%D0%9F%20%D0%9A%20%D0%90/Nvldu_2012_2\(1\)_18%20\(5\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/I/%D0%A0%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB/%D0%9F%20%D0%90%20%D0%9F%20%D0%9A%20%D0%90/Nvldu_2012_2(1)_18%20(5).pdf).
10. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2342-15>.
11. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
12. Про затвердження та впровадження Примірною галузевого стандарту надання соціальних послуг з соціальної адаптації учнів та випускників закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа : Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді від 21.12.2009 № 4389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS15142.html.
13. Романова Н.Ф. Загальна характеристика щодо стану дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні / Н.Ф. Романова, Д.К. Степанченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mzz.com.ua/zagalna-karakteristika-shhodo-stanu-ditejj-sirit-ta-ditejj-pozbavlenikh-batkivskogo-pikluvannya-v-ukra%D1%97ni.html>.
14. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення дітей з порушеннями психофізичного розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення» : Постанова Верховної Ради України від 13.01.2015 № 96-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/96-19>.
15. Смітюх Г. Держава зобов'язана забезпечити гідне життя наших дітей / Г.Смітюх // Голос України. – 2011. – № 204. – С. 4.
16. Пасова Т. Кошмар для гаманця, або Прощай, школо! / Т. Пасова // Голос України. – 2012. – № 42. – С. 14.
17. Скрипник В. Непередбачувані діти: хто їх забере з інтернату? / В. Скрипник // Голос України. – 2013. – № 32. – С. 18.
18. Забезпечення рівних можливостей та прав дітей в умовах зростання ризиків бідності населення / [А.Г. Зінченко, Т.Ф. Алексєнко, С.Ю. Аксьонова та ін.] ; М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, Держ. ін-т розвитку сім'ї та молоді. – К. : Бланк-Прес, 2010. – 152 с.